

O przemocy

7 grudnia 2018

DEFINICJA I MECHANIZMY PRZEMOCY

Przemoc

w rodzinie – jednorazowe lub powtarzające się umyśłe działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych w rozumieniu art. 115 §11 kk. oraz innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność w tym seksualną powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą (art. 2 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie).

RODZAJE PRZEMOCY

- **Przemoc gorąca** to gwałtowny wybuch tłumionych uczuć złości frustracji, wściekłości, powodujący agresywne zachowania. Często przyczyny tych trudnych uczuć sprawcy tkwią zupełnie gdzie indziej np. powodują je konflikty w pracy. Sprawca nie mogąc sobie z nimi poradzić, odreagowuje je na członkach rodziny. Wie, że może sobie na takie zachowanie pozwolić.
- **Przemoc chłodna**, w przeciwieństwie do poprzedniej nie przejawia się występowaniem tak gwałtownych emocji i agresywnych zachowań. Wydaje się, że sprawca jest spokojniejszy bądź bardziej się kontroluje. Przemoc chłodna przyjmuje nieraz postać bardzo rygorystycznego stylu wychowania czy też autorytarnego traktowania dorosłych członków rodziny. Sprawca jest przekonany o słuszności swoich czynów, zawsze znajdzie dla nich usprawiedliwienie: „gdybym ich nie bił, to nie wyrosłyby na porządnym ludzi”, „to dla jej dobra, bo inaczej całkowicie się zmarnuje”, „jakbym jej nie doprowadził do porządku, to by w ogóle o dom nie dbała” itp.

CZYNNIKI

RYZYKA PRZEMOCY:

- **Normy społeczne i kulturowe**

Przemoc

w rodzinie jest skutkiem wielowiekowego, społecznego przyzwolenia na krzywdzenie osób najbliższych, w szczególności kobiet i dzieci. W wielu środowiskach akceptuje się bicie, stosowanie kar cielesnych i panuje przekonanie o dominującej roli mężczyzny w rodzinie. (...) Ponadto silne przekonanie, że wszystko, co się dzieje w rodzinie należy do sfery prywatności z jednej strony wywołuje poczucie bezkarności sprawcy i bezradności ofiary, a z drugiej – nasila niechęć innych osób do ingerowania w „cudze sprawy rodzinne”. W środowiskach charakteryzujących się dużą społeczną akceptacją przemocy, ofiary rzadko mogą liczyć na pomoc i wsparcie osób spoza rodziny, z kolei sprawcy nie

muszą obawiać się zewnętrznych nacisków na zmianę zachowań wobec najbliższych. Badania pokazują, że przemoc wobec członków rodziny jest społecznie bardziej akceptowana i tolerowana niż stosowanie jej wobec obcych.

- **Dziedziczenie
wzorca przemocy**

Przemoc

bywa przekazywana z pokolenia na pokolenie. Dzieci wychowujące się w rodzinach, w których krzywdzi się bliskich przyswajają sobie zachowania dorosłych, których są świadkami lub ofiarami. Uczą się, że przemoc to najlepszy i najbardziej skuteczny sposób rozwiązywania konfliktów. Jednak uczeniu się i naśladowaniu podlega jedynie pewien rodzaj agresywnej relacji, a nie konkretne zachowanie, np. bicie w określony sposób lub określonym narzędziem.

- **Uzależnienie
i nadużywanie alkoholu**

Badania

dowodzą, że większość sprawców przestępstw popełnionych przy użyciu przemocy, jest pod wpływem środków odurzających (alkoholu i narkotyków). Także wielu sprawców przemocy domowej krzywdząc swoich najbliższych, znajduje się pod wpływem alkoholu. Osłabia on kontrolę własnych zachowań, zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności i niepowodzenia życiowe zaburza ocenę sytuacji i może powodować błędną interpretację zachowań innych osób. Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia z odpowiedzialności za popełnione czyny, mimo że sprawcy często wykorzystują fakt bycia nietrzeźwym jako usprawiedliwienie swojego zachowania. Około 60% pacjentów leczenia odwykowego przyznaje, że ma problemy związane z przemocą wobec najbliższych. Warto jednak podkreślić że nadużywanie alkoholu nie jest ani koniecznym, ani wystarczającym warunkiem stosowania przemocy. Obecny stan badań wskazuje na to że nie ma związku przyczynowo-skutkowego między przemocą a alkoholem, ale można mówić o współwystępowaniu tych zjawisk.

- **Środowisko
społeczne**

Istotnym

czynnikiem sprzyjającym występowaniu przemocy jest stres związany z aktualną sytuacją socjalno-ekonomiczną rodziny. Bezrobocie problemy finansowe, mieszkaniowe czy zdrowotne, a także nawarstwianie się różnych problemów może wywoływać frustrację. To z kolei może sprzyjać pojawieniu się przemocy w rodzinie. (W badaniach przeprowadzonych przez CBOS w 2005 r. Polacy wskazują brak pieniędzy jako główną przyczynę konfliktów w domu). Osamotnienie rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej izolacja, brak wsparcia z zewnątrz – osobistego lub instytucjonalnego – w sposób znaczący może wpływać na nasilenie zachowań związanych z przemocą.

MECHANIZMY PRZEMOCY:

Syndrom wyuczonej bezradności – to bezradność, która pojawia się w

wyniku nabytych doświadczeń. Zwykle osoba doznająca przemocy poszukuje pomocy dla siebie. (...) Często jednak okazuje się, że działania mające ją ochronić, nie skutkują i nie przynoszą oczekiwanych przez nią efektów. Ofiara nabiera przekonania, że cokolwiek zrobi, to i tak nie zmieni to jej sytuacji. Ma poczucie że jest krzywdzona, źle traktowana, że sprawca nie powinien tak postępować że znęcanie się nad członkiem rodziny jest przestępstwem, jednak nie jest w stanie zmotywować się do działania

Zjawisko prania mózgu – mechanizm polegający na systematycznym świadomym i celowym oddziaływaniu na człowieka w celu zmiany jego przekonań, postaw, uczuć, potrzeb. Działanie służące temu, aby ofiara przemocy w rodzinie funkcjonowała zgodnie z życzeniem sprawcy. Konsekwencjami „prania mózgu” są m.in. utrata poczucia własnej wartości oraz podporządkowanie się sprawcy. Metody stosowane w „praniu mózgu” to: izolacja, poniżanie i degradacja, monopolizacja uwagi, doprowadzenie do wyczerpania, wywoływanie lęku i depresji, naprzemienność kary i nagrody

Zespół stresu pourazowego PTSD (post traumatic stress disorder)

Zaburzenia lękowe PTSD występują u ofiar napadów, gwałtów i innych traumatycznych wydarzeń, np. wojen, klęsk żywiołowych, wypadków drogowych. Dotyczą sytuacji, w których człowiek jest narażony na utratę zdrowia i życia. Nasilenie PTSD zależy od intensywności i czasu trwania traumy. Ponadto objawy PTSD są intensywniejsze u osób, które przeżyły traumę w wyniku aktywności człowieka (gwałt, przemoc domowa), niż u ofiar zjawisk naturalnych (powódź, huragan). Objawami PTSD są m.in. zaburzenia snu, drażliwość, wybuchy gniewu, złości, czujność, natarczywe wspomnienia koszmary senne.

Proces wiktylizacji

Każdy „wchodząc” w związek z drugą osobą ma pewne wyobrażenia na temat swojego przyszłego życia, swojego małżeństwa, swojej rodziny. Akt przemocy burzy te wyobrażenia i wizję świata, partnera, siebie. Specjaliści nazywają to mianem burzenia utrwalonych przekonań. Osoba doznająca przemocy czuje rozpacz i ma poczucie krzywdy, często na tym etapie zaczyna szukać pomocy. Niestety zdarza się, że spotyka się z nieprawidłowymi reakcjami osób, z którymi dzieli się swoimi problemami i od których oczekuje pomocy i wsparcia. Takie zachowanie służb, które przejawia się bagatelizowaniem problemów czy obwinianiem ofiary nazywamy wtórnym zranieniem.

Syndrom sztokholmski

Takim mianem określono mechanizm, który zaobserwowano u ofiar zamachu terrorystycznego w Sztokholmie. U osób przetrzymywanych przez terrorystów, a następnie uwolnionych przez policję pojawiły się reakcje, które większość obserwatorów uznała za irracjonalne. Otóż niedawni zakładnicy zaangażowali się

w proces obrony swoich oprawców, zamiast żądać sprawiedliwości, czy nawet odwetu (co w tej sytuacji byłoby bardziej zrozumiałe). Jedna z ofiar tak związała się z terrorystą, iż zawarła z nim związek małżeński.

W tej sytuacji można mówić o

„patologicznej wdzięczności” za to, co zamachowiec mógł zrobić, a w rezultacie tego nie uczynił. Mógł zabić, a tego nie zrobił. Był panem ich życia i śmierci i darował im to życie, więc tylko dzięki niemu żyją. Podobny mechanizm obronny pojawia się u ofiar przemocy domowej. Są one wdzięczne sprawcom za drobne przywileje, które jeszcze mają, za „miodowe miesiące”, za chwile spokoju i namiastkę uczucia, a czasem nawet za to, że żyją.

Mechanizm „psychologicznej pułapki”

Ofiara nie jest w stanie zrezygnować ze związku, w co tak dużo zainwestowała czasu, zapału, energii. Budzi zdziwienie fakt, że trwa ona w związku, który przynosi jej cierpienie, w którym jest upokarzana i nie respektuje się jej praw. Ciągłe żyje nadzieją, że będzie lepiej. Dlatego też inwestuje w ten związek. Obwiniając siebie za całe zło, wierzy, że jeśli bardziej się postara, to będzie lepiej. Ma poczucie, że zależy to właśnie od niej. Im więcej się stara i wkłada w to działanie więcej energii, tym trudniej jej zrezygnować.

„Przemoc w rodzinie” K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska Wydawnictwo PARPAMedia 2007)

Przemoc wobec

dziecka (krzywdzenie dziecka) – intencjonalne

zachowania lub ich brak, które powodują lub mogą powodować szkody dla rozwoju, zdrowia czy dobra dziecka.

CZYNNIKI RYZYKA

PRZEMOCY WOBEC DZIECKA:

Czynniki związane

z rodziną:

- przewlekła choroba w rodzinie
- problemy ekonomiczne
- posiadanie dzieci z różnych związków
- nałogi
- zgon jakiegoś dziecka w rodzinie z niewyjaśnionych przyczyn
- kryzys rodzinny

Czynniki związane

z matką:

- pierwszy poród przed 18 rokiem życia
- 2 lub więcej nieudanych związków przed 25 rokiem życia
- niesatysfakcjonujący związek z

mężczyzną

- własne doświadczenia związane z przemocą w rodzinie
- problemy emocjonalne
- poród bez zawarcia związku z ojcem
- nałogi

Czynniki związane z dzieckiem:

- dziecko z poprzedniego związku
- wada rozwojowa dziecka
- dziecko urodziło się jako wcześniak
- zachowanie dziecka (nadpobudliwość, moczenie nocne, problemy z jedzeniem, trudności ze spaniem, itp.).

*materiały
edukacyjnych „Fundacji Dzieci Niczyje”.*

FORMY PRZEMOCY WOBEK DZIECI:

- **Przemoc fizyczna** – zachowania, które niosą ryzyko nieprzypadkowych uszkodzeń ciała dziecka, np. bicie, szarpania, popychanie, policzkowanie, ciągnięcie za włosy, krępowanie ruchów, duszenie, przypalanie, itp.
- **Przemoc psychiczna** – agresja werbalna, która ma wywoływać poczucie zagrożenia i lęk. Są to groźby, oskarżenia, straszenie, wyśmiewanie, manipulowanie poczuciem winy, upokarzanie, niszczenie ulubionych zabawek i przedmiotów należących do dziecka itp. Zawsze towarzyszy pozostałym formom krzywdzenia, ale również może występować samodzielnie.
- **Przemoc seksualna** – zachowanie osoby dorosłej, które prowadzi do seksualnego zaspokojenia kosztem dziecka, np. gwałt, molestowanie, prezentowanie dziecku treści pornograficznych, ekshibicjonizm, itp.
- **Zaniedbanie**
 - niezaspokajanie potrzeb fizycznych i emocjonalnych dziecka.

„W rodzinie, w której jest przemoc, dziecięce potrzeby: bliskości bezpieczeństwa, zrozumienia, posiadania kogoś kto przytuli i pozwoli odczuć, że jest się kochanym, nie są zaspokajane. W sytuacji kiedy dziecko próbuje te potrzeby wyrazić – ponosi konsekwencje w postaci agresji i odrzucenia. Przeżywa więc gniew, lęk, żal, samotność, poczucie opuszczenia, krzywdy i niesprawiedliwości. Gniew i złość – chociaż naturalne – są postrzegane przez dorosłych jako emocje negatywne, za przeżywanie których dziecko jest ponownie karane. Dzieci szukają więc przyczyn wymierzanej im kary. Przeżywają szereg ambiwalentnych uczuć wobec rodzica, który je krzywdzi. Uruchamiają wewnętrzne mechanizmy obronne, które pozwalają im wierzyć, że przemoc wobec nich była i jest czymś właściwym, a czasem nawet niezbędnym. Większość nabiera przekonania, że zasłużyli na bicie, bo zachowywali się niewłaściwie lub naruszyli obowiązujące w domu zasady. Często biorą na siebie odpowiedzialność za przemoc. Czują się

bezwartościowe izle – bo gdyby było inaczej czy osoba, którą kochają i której ufają krzywdziłaby je? (...)

Dzieckocierpi także wtedy, gdy jest świadkiem przemocy. Szczególnie traumatycznymurazem psychicznym dla dziecka jest bycie świadkiem przemocy wobec matki. (...)Odczuwa lęk i obawę o to, co się stanie z krzywdzoną matką, rodzeństwem i z nimsamym, ale nie mając tyle siły i odwagi, aby zareagować i zatrzymać brutalnezachowania ojca, czuje się bezradne i winne.

„Gdy

dziecko jest świadkiem lub ofiarą przemocy”, Wydawnictwo PARPAMEDIA

Sprawcy

przemocy w rodzinie mogą wykorzystywać krzywdzenie dziecka jako formę przemocy wobec partnerki/zony.

W

takim przypadku można wyróżnić cztery kategorie działań:

- celowe wyrządzanie dzieciom krzywdy fizycznej, traktowane jako sposób krzywdzenia ofiary i kontrolowania jej (np. ukrywanie i izolowanie dziecka, grożenie, że wyrządzi się mu krzywdę, by wymusić posłuszeństwo ofiary);
- mimowolne wyrządzanie dziecku krzywdy fizycznej w czasie ataku na partnerkę, kiedy dziecko przypadkowo podejdzie pod rękę lub kiedy próbuje interweniować (np. matka z dzieckiem na rękach zostaje popchnięta; dziecko doznaje obrażeń, kiedy próbuje powstrzymać atak sprawcy);
- stwarzanie środowiska, w którym dzieci są świadkami przemocy lub jej skutków – z badań wynika, że oglądanie przemocy domowej ma taki sam wpływ na dzieci jak fizyczne i seksualne maltretowanie. Bez względu na to, co mówią sprawcy lub ofiary, dzieci często są bezpośrednimi świadkami fizycznej lub psychicznej przemocy, bądź dowiadują się o niej pośrednio – podsłuchując epizody walki lub oglądając jej fizyczne skutki w postaci obrażeń i zniszczonego dobytku;
- wykorzystywanie dzieci, by kontrolować maltretowaną partnerkę, podczas trwania związku albo po separacji, bez względu na krzywdę wyrządzaną dzieciom.

„

O przemocy domowej – poradnik dla

lekarza pediatry”, red. prof. J. Mellibruda, R. Durda, D. Sasal)

Konsekwencje przemocy

Dzieci doświadczają szeregu negatywnych konsekwencji przemocy w rodzinie, są to m.in.:

► obrażenia fizyczne, np. zasinienia, zadrapania, złamania kości oparzenia, urazy głowy i narządów wewnętrznych, urazy narządów rodnych w przypadku wykorzystywania seksualnego, itp.

► dolegliwości psychosomatyczne, np. bóle brzucha, nudności, zaburzenia snu, zaburzenia łaknienia, „tiki” –

mimowolne skurcze mięśni zaburzenia kontroli czynności fizjologicznych (moczenie nocne), wysypki alergiczne o nieustalonych przyczynach, jękanie się itp.

► zaburzenia emocjonalne i zaburzenia zachowania, np. lęki, fobie, problemy z nauką, zaburzenia nastroju, nadpobudliwość, zachowania agresywne, autoagresja, izolowanie się, małe umiejętności społeczne, kłopoty z koncentracją, opóźnienia w rozwoju fizycznym i intelektualnym, itp.

Ponadto
dzieci krzywdzone w rodzinie:

- uczą się rozwiązywania trudności i konfliktów przy użyciu siły
- często okazują złość
- są nadmiernie pobudzone i niespokojne
- obwiniają innych za swoje problemy
- mają niskie poczucie wartości
- nie wierzą we własne siły
- przeżywają huśtawkę nastroju – raz są zadowolone, a zaraz potem wpadają w złość i gniew
- stają się uległe i za wszelką cenę chcą przypodobać się innym
- często szukają akceptacji poza domem i w ten sposób są narażone na uleganie wpływom grup ryzyka czy sięganie po różnego rodzaju środki psychoaktywne

Osoby doznające przemocy w dzieciństwie, w dorosłym życiu funkcjonują gorzej niż osoby, które nie doznawały przemocy. Mogą mieć trudności w wyrażaniu własnego zdania, z asertywnością. Zdarza się że wchodzi w konflikt z prawem. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że będą przeżywać trudności we wchodzeniu w emocjonalne i osobiste relacje z innymi ludźmi. Często budują swój związek z partnerem na dużej zależności emocjonalnej. Mają potrzebę stałego kontrolowania partnera i środowiska. W życiu zawodowym mogą dążyć do zajmowania wysokich stanowisk pełnienia funkcji, które umożliwią im podejmowanie decyzji, a jednocześnie pozwolą na kontrolowanie działań podwładnych i przekonanie, że „panuje się nad otoczeniem i nad sytuacjami”.

„O przemocy domowej – poradnik dla lekarza pediatri”, red. prof. J. Mellibruda, R. Durda, D. Sasal)

PROCEDURA NIEBIESKIEJ KARTY